

Bazı Kayısı Çeşitlerinin Van Ekolojisindeki Adaptasyonları Üzerinde Araştırmalar (1998-2000 Dilimi)

Tarık YARILGAÇ

Ahmet KAZANKAYA

YYÜ Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Van

Özet

Rakımı 1725 m olan Van ekolojik koşullarında Precoce de Tyrinthe, Precoce de Colomer, Bebeco, Sakıt 2 sofralık kayısı çeşitlerinin 1998-2000 yılları arasındaki performanslarını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, çeşitlerin fenolojik, morfolojik ve pomolojik özellikleri incelenmiştir. Ağaçların tam çiçeklenme dönemi 10 Mayıs ile 16 Mayıs; derim tarihleri 15 Temmuz ile 5 Ağustos arasında gerçekleşmiştir. İncelenen çeşitlerde ağaç başına verimler sırasıyla 5.20 (Bebeco), 6.09 (Precoce de Colomer), 6.40 (Precoce de Tyrinthe) ve 7.42 (Sakit 2) kg olarak belirlenmiştir. Yapılan pomolojik incelemelerde meyve ağırlıkları 16.97 g (Precoce de Colomer), 21.09 g (Sakit 2), 30.22 g (Bebeco), 31.37 g (Precoce de Tyrinthe); SÇKM oranları %10.15 (Precoce de Tyrinthe) ile %17.86 (Sakit 2) arasında tespit edilmiştir. Çeşitlerin titre edilebilir asit oranları ise %1.26 (Precoce de Tyrinthe), %1.56 (Bebeco), %1.67 (Sakit 2), %2.15 (Precoce de Colomer) olarak saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kayısı, ağaç ve meyve özellikleri, çeşit, yükselti

Adaptations of Some Apricot Cultivars in Van Ecological Conditions (1998-2000 Period)

Abstract

This study was performed in order to observe the performances of Precoce de Tyrinthe, Precoce de Colomer, Bebeco, Sakıt 2 apricot cultivars in Van ecological conditions which is 1725 m higher than sea level, during 3 years period. For this purpose, several phenological, morphological and pomological data were recorded. Full blooming of trees was 10 May-16 May and harvest date of fruits was 15 July to 5 August. Yield per tree was determined as 5.20 kg for Bebeco, 6.09 kg for Precoce de Colomer, 6.40 kg for Precoce de Tyrinthe and 7.42 kg for Sakıt 2. Fruit weights were 16.97 g in Precoce de Colomer, 21.09 g in Sakıt 2, 30.22 in Bebeco and 31.37 in Precoce de Tyrinthe. In addition, soluble solids content varied from 10.15% (Precoce de Tyrinthe) to 17.86% (Sakit 2). The acidities (%) were determined as 1.26, 1.56, 1.67 and 2.15 for Precoce de Tyrinthe, Bebeco, Sakıt 2 and Precoce de Colomer cultivars, respectively.

Key words: Apricot, tree and fruit characteristics, cultivar, high altitude

Giriş

Kayısı (*Prunus armeniaca* L.), dünya üzerinde ve ülkemizde yaygın olarak yetiştiriciliği yapılan, taze ve kurutmalık olarak tüketimi olan bir meyvedir. Bugün Sibirya'nın çok soğuk, Kuzey Afrika'nın subtropik, Orta Asya'nın çöl, Japonya ve Doğu Çin'in ise nemli alanlarında kayısı yetiştiriciliği yapılabilmektedir. Türkiye, kuru kayısı üretiminde ve satışında Dünya'da ön sıralarda bulunduğu halde sofralık kayısı üretiminde oldukça geri durumdadır (Asma, 2000; Paydaş ve ark., 1992). Ülkemizde özellikle Malatya ve Orta Anadolu bölgesinde kuru kayısı yetiştiriciliği daha çok yapılmaktadır. Kayısı erken çiçek açtığı için, yetiştiriciliğini sınırlayan en önemli faktör ilkbahar geç donlarıdır. İlkbahar don tehlikesi en çok kayısı üreten bölgelerimizde bile var olmasına karşın, Akdeniz ve Ege kıyıları ilkbahar donları bakımından oldukça güvenli sayılmaktadır. Dolayısıyla, bu yörelerde yapılan kayısı yetiştiriciliğinde herhangi bir risk görülmemektedir (Ayanoğlu ve ark., 1995; Baktır ve ark., 1992; Önal ve ark., 1995). İlkbahar donlarının pek olmadığı ya da hiç görülmediği yörelerde erken olgunlaşan kayısıların rahatlıkla yetiştiriciliğinin yapılabileceği bildirilmektedir. Zira Akdeniz'e komşu olan İspanya, İtalya, Fransa ve Yunanistan gibi ülkeler ekoloji avantajlarını iyi kullanarak Mayıs ayı sonlarında hasat ettikleri kayısıyı dış ülkelere satarak önemli gelir elde edebilmektedirler (Asma, 2000). Ülkemiz çok daha büyük avantajlara sahip olmasına rağmen sofralık kayısı üretiminde ve dış satımında hiç de iyi durumda değildir. Bununla birlikte, son yıllarda Akdeniz ve Ege bölgelerinde erkenci sofralık kayısı çeşitleri ile yapılan bir çok adaptasyon çalışmasından olumlu sonuçlar alınmıştır.

Antalya ekolojisinde yapılan bir çalışmada bazı yabancı kökenli kayısıların en erken 19 Şubat'da, en geç ise 31 Mart'da çiçeklendikleri gözlemlenmiştir. Bu çeşitlerin meyvelerinin derim olumlarının en erken 22 Mayıs tarihi ile Silistre Rona çeşidinde, en geç 7 Temmuz tarihi ile Ambrosia çeşidinde olduğu belirtilmektedir. Derim döneminde kayısıların meyve ağırlıkları 18.40 g (Sancastrese) ile 56.16 g (Canino FRA), SÇKM oranları %10.10 (Ambrosia) ile %20.08 (Labib) arasında değişmiştir (Baktır ve ark., 1992). Adana ekolojik koşullarında 8 yeni kayısı çeşidi üzerinde yapılan bir başka çalışmada; erkenci olan çeşitlerin verimlerinin öteki çeşitlere göre daha az olduğu saptanmıştır. Fakat bu iki yıllık verilerin ışığında çalışmaların devam edeceği bildirilmiş, ağaçların en az 10 yaşına ulaşmasıyla sağlıklı ve güvenilir sonuçlar alınabileceği üzerinde durulmuştur (Paydaş ve ark., 1992). 1987-1994 yılları arasında Ege bölgesinde 12'si yabancı, 4'ü yerli olmak üzere 16 kayısı çeşidi ile 2 kayısı tipi üzerinde yapılan araştırmada ise, çeşitler ve tiplerin çiçeklenme tarihlerinin 7 Mart ile 23 Mart arasında değiştiği belirtilmiştir. Aynı çalışmada en iri meyveye (55.71 g) sahip ve çekirdek oranı en düşük (%4.95) olan çeşit Precoce de Tyrinthe'dir. Yapılan analizler de SÇKM oranı en yüksek olan çeşit %20.70 ile Sakit 2 olurken, SÇKM oranı en düşük olan çeşit %12.07 ile Precoce de Tyrinthe olmuştur (Önal ve ark., 1995). Ülkemizde Akdeniz ve Ege sahil kuşağında sofralık kayısı yetiştiriciliği konusunda son yıllarda önemli adımlar atılmaktadır. Söz konusu bölgelerin bu açıdan potansiyelleri ve Türkiye'nin erkenci

sofralık kayısı yetiştiriciliğinde çok yakın bir gelecekte özellikle Avrupa'da söz sahibi olabileceği ifade edilmektedir (Paydaş ve ark., 1992).

Kaysılarda ıslah amaçlarından birisi de, çeşitlerin farklı lokasyonlarda derim zamanlarını genişletmek ve pazara çeşitleri çok daha geniş bir zaman dilimi içinde sunabilmektir (Mehlenbacher ve ark., 1991). Bu konuda ülkemizin farklı ekolojilerinin yetiştiricilik açısından potansiyellerinin belirlenmesi yararlı olacaktır. Nitekim, bu paralelde yapılacak araştırmalar, çeşitlerin pazarlarda daha uzun süreli kalma şansını artıracaktır. Vejetasyonun diğer bölgelere göre daha geç başladığı Van Gölü Havzası, özellikle bu yönü ile incelenmeli ve değerlendirilmelidir.

Deniz yüzeyinden yüksekliği 1725 m olan ve bir mikroklima özelliği yansıtan Van yöresinde yapılan bu çalışmada, dört farklı sofralık kayısı çeşidinin üç yıllık performansları araştırılmıştır.

Materyal ve Metot

Bu araştırma için, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü Araştırma ve Uygulama Bahçesinde 4x5 m mesafe ve aralıkla kurulmuş, 5-6 yaşlı Sakıt 2, Precoce de Tyrinthe, Precoce de Colomer, Bebeco kayısı çeşitlerine ait ağaçlar kullanılmıştır. Çeşitler üzerinde 1998-2000 yıllarında üç yıl süreyle çeşitli gözlemler, ölçümler ve analizler yapılmıştır. Çalışma, tam şansa bağlı tesadüf parselleri deneme desenine göre yürütülmüştür (Düzgüneş, 1963). Veriler, her ağaç bir yineleme kabul edilerek, 10 yinelemeli olarak hesaplanmıştır. Her bir yineleme için 10 meyve örneği kullanılmıştır. Böylece her yılın derim döneminde her bir çeşit için 100 meyve örneği analiz edilmiş ve ölçümler üç yıl bu şekilde yapılmıştır. Araştırma sonunda elde edilen veriler varyans analizine tabi tutulmuştur. Ortalamalar arasındaki farklar Duncan çoklu karşılaştırmalı testi ile karşılaştırılmıştır (Düzgüneş, 1963).

Fenolojik Gözlemler: Tomurcuk kabarması, pembe tomurcuk dönemi, ilk çiçeklenme dönemi, tam çiçeklenme, çiçeklenme sonu gibi gözlemler yapılmıştır (Baktır ve ark., 1992; Paydaş ve ark., 1992; Ayanoğlu ve ark., 1995; Paydaş ve ark., 1995).

Morfolojik Özellikler: Ağaçların taç yükseklikleri (cm), taç genişlikleri (cm) şeritmetre ile gövde çapları ise 0.05 mm'ye duyarlı bir kumpasla ölçülmüştür. Derim döneminde ağaçların toplam verimleri alınmıştır.

Pomolojik Özellikler: Çeşitlerde, meyve ağırlıkları (g), çekirdek ağırlıkları (g) 0.01 g'a duyarlı bir hassas terazi ile; meyve eni (cm), meyve boyu (cm), meyve yüksekliği (cm), çekirdek eni (mm), çekirdek boyu (mm), çekirdek yüksekliği (mm) 0.05 mm'ye duyarlı kumpasla ölçülmüştür. Suda çözünebilir kuru madde miktarı (% SÇKM) el refraktometresi ile, meyve eti sertliği (lb) el penetrometresi ile, titre edilebilir asitlik (%), pH digital pH metre ile, meyve yoğunluğu (g/ml), çekirdek yoğunluğu (g/ml), meyve/çekirdek oranı saptanmıştır (Baktır ve ark., 1992; Paydaş ve ark., 1992;

Ayanoğlu ve ark., 1995; Paydaş ve ark., 1995). Bunun yanında meyve tadı (tatlı, mayhoş), etin çekirdekten ayrılma durumu (sıkı, gevşek), meyve zemin rengi (turuncu üstüne kırmızı sıvamalı, sarı-turuncu, sarı üzerine kırmızı sıvamalı), çekirdek tadı (acı, tatlı), meyve eti rengi (sarı-turuncu, turuncu, beyazımsı-sarı), gibi gözlemler ise duyuşsal olarak yapılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Üç yıllık gözlem sonuçları Tablo 1 ve 2'de verilmiştir. Özellikle başka ekolojilerde, adaptasyon çalışmaları devam eden kayısı çeşitleriyle yapılan çalışmalara bakıldığında Van ekolojisinde kayısıların çok daha geç çiçeklendiklerini söylemek mümkündür. Üç yıllık fenolojik gözlem ortalamalarına baktığımızda Precoce de Tyrinthe çeşidinde tomurcuk kabarması 22.3-30.3 tarihleri arasında olmuş; çiçeklerinin tam olarak döküldüğü tarih olan çiçeklenme sonu ise 15.5-19.5 tarihleri olarak belirlenmiştir. Sakıt 2 çeşidinin tomurcuk kabarması (25.3-07.4) öteki çeşitlerden daha geç olduğu gibi aynı şekilde tam çiçeklenme (16.5-22.5) ve derim tarihleri de (20.7-05.8) öteki çeşitlerden daha geç olarak gerçekleşmiştir. Birçok yerli ve yabancı kayısı çeşidi üzerinde, 1981-1990 yılları arasında, yapılan bir adaptasyon çalışmasında da Sakıt 2 çeşidinin ilk çiçeklenmesinin (24.3), tam çiçeklenmesinin (30.3) ve derim tarihinin (23.6) öteki çeşitlere göre daha geç olduğu bildirilmiştir (Kaşka ve ark., 1995). Aynı çalışmada, Precoce de Colomer erken derime gelen çeşitler arasında bulunmuştur. İzmir koşullarında, 1992-94 yılları arasında yapılan bir çalışmada tomurcuk patlaması, 25 Şubat ile 17 Mart; tam çiçeklenme 11 Mart ile 30 Mart tarihleri; derim ise 1 Haziran ile 13 Temmuz tarihleri arasında belirlenmiştir (Önal ve ark., 1995). Mut'da ilk çiçeklenme Precoce de Tyrinthe kayısı çeşidinde 2 Mart, Precoce de Colomer'de 9 Mart, Bebeco'da 14 Mart, Sakıt 2 çeşidinde 15 Mart olarak; tam çiçeklenme ise aynı çeşitlerde 9 Mart ile 22 Mart arasında gerçekleşmiştir (Ayanoğlu ve Kaşka, 1995). Alata ekolojik koşullarında yapılan bir başka çalışmada çeşitlerin tam çiçeklenme ve meyve derim tarihleri sırasıyla Precoce de Tyrinthe'de 18 Mart/28 Mayıs Precoce de Colomer'de 21 Mart/8 Haziran, Bebeco'da 26 Mart/19 Haziran, Sakıt 6 çeşidinde ise 7 Nisan/4 Temmuz olarak belirlenmiştir (Ayanoğlu ve ark., 1995). Malatya ekolojik koşullarında Pecoce de Colomer'de tomurcuk kabarma 3.3-21.3, tam çiçeklenme 27.3-16.4, derim 25.6-8.7; Sakıt 2'de ise tomurcuk kabarma 5.3-22.3, tam çiçeklenme 22.3-9.4, derim 5.7-20.7 tarihleri arasında olduğu bildirilmiştir (Asma ve ark., 1999). Van'da yapılan benzer bir çalışmada çiçeklenmelerin ekolojiye bağlı olarak geciktiği dolayısıyla derim döneminin geç olmasının kayısıların daha uzun dönem pazarda görünmesini sağlayacağı bildirilmiştir (Asma ve Şen 1999).

Tablo 1'de görüldüğü gibi, çeşitler arasında meyve boyu, meyve eni, meyve yüksekliği, meyve yoğunluğu, çekirdek boyu, çekirdek eni, çekirdek yüksekliği, çekirdek yoğunluğu, pH ve titre edilebilir asitlik değerleri bakımından istatistiki olarak fark tespit edilmezken; ortalama meyve ağırlığı, meyve eti sertliği, meyve/çekirdek

oranı, çekirdek ağırlığı ve SÇKM değerleri bakımından çeşitler arasındaki farklar istatistiki olarak önemli bulunmuştur.

Tablo 1. Kayısı çeşitlerine ait bazı fenolojik ve pomolojik özellikler (1998-2000)

Gözlemler/Özellikler**	Precoce de Tyrinthe	Precoce de Colomer	Bebeco	Sakit 2
Tomurcuk Kabarması	22.3-30.3	25.3-02.4	24.3-30.3	25.3-07.4
Pembe Tomurcuk Devresi	10.4-20.4	13.4-25.4	13.4-21.4	15.4-23.4
İlk Çiçeklenme	05.5-11.5	04.5-09.5	04.5-10.5	07.5-12.5
Tam Çiçeklenme	10.5-14.5	12.5-16.5	11.5-15.5	13.5-18.5
Çiçeklenme Sonu	15.5-19.5	16.5-20.5	15.5-19.5	16.5-22.5
Derim Tarihi	15.7-23.7	17.7-28.7	15.7-23.7	20.7-05.8
Ort. Meyve Ağırlığı (g)	31.37a*	16.97c	30.22a	21.09b
Meyve Boyu (cm)	3.84a	3.21a	3.58a	3.48a
Meyve Eni (cm)	3.65a	2.78a	3.62a	2.94a
Meyve Yüksekliği (cm)	3.81a	3.25a	3.81a	3.34a
Meyve Yoğunluğu (g/ml)	0.960a	1.195a	0.974a	1.110a
Meyve Eti Sertliği (lb)	5.705b	6.322ab	7.657ab	8.688a
Meyve/Çekirdek Oranı	14.32b	13.57b	18.42a	14.74ab
Meyve tadı	Tatlı	Tatlı	Mayhoş	Tatlı
Meyve Zemin Rengi	TÜKS	TÜKS	S-T	SÜKS
Meyve Et Rengi	T	T	S-T	B-S
Çekirdek Ağırlığı (g)	2.19a	1.25b	1.64ab	1.43ab
Çekirdek Boyu (cm)	2.24a	2.13a	1.93a	2.21a
Çekirdek Eni (cm)	1.12a	0.90a	1.12a	0.98a
Çekirdek Yüksekliği (cm)	1.75a	1.56a	1.67a	1.56a
Çekirdek Yoğunluğu (g/ml)	1.095a	0.833a	1.093a	0.979a
Çekirdeğin Ete Bağlılığı	Sıkı	Gevşek	Gevşek	Gevşek
Çekirdek Tadı	Acı	Acı	Acı	Tatlı
SÇKM (%)	10.15b	12.56b	12.77b	17.86a
pH	3.98a	3.83a	3.98a	4.35a
Titre Edilebilir Asitlik (%)	1.26a	2.15a	1.56a	1.67a
Verim (kg/ağaç)	6.40ab	6.09ab	5.20b	7.42a

* Aynı satırda aynı harfle gösterilen ortalamalar arasındaki fark 0,05 seviyesinde önemli değildir

(**):TÜKS: Turuncu üzerine kırmızı sıvamalı, S-T:Sarı-Turuncu,

SÜKS: Sarı üzerine kırmızı sıvamalı, T:Turuncu, B-S:Beyazımsı-Sarı.

1998-2000 yılları ortalamalarına göre kayısıların meyve ağırlıkları 16.97 g (Precoce de Colomer) ile 31.37 g (Precoce de Tyrinthe), çekirdek ağırlıkları ise 1.25 g (Precoce de Colomer) ile 2.19 g (Precoce de Tyrinthe) arasında belirlenmiştir. Meyve boyları 3.21

ile 3.84 cm, meyve enleri 2.78-3.65 cm ve meyve yükseklikleri ise 3.25 cm ile 3.81 cm arasında saptanmıştır (Tablo 1). Mut ekolojisinde P. de Tyrinthe 47.8 g, P. de Colomer 34.7 g, Bebeco 45.1 g, Sakıt 2 çeşidi 27.8 g olarak çıkmıştır (Ayanoğlu ve Kaşka 1995).

Sofralık kayısı yetiştiriciliğinde dış görünüş itibarıyla, meyve kalitesini belirleyici önemli öteki faktörleri meyve eti sertliği, meyve tadı ve meyve zemin rengi olarak sıralayabiliriz. Çalışmada yer alan çeşitler arasında meyve eti sertliği en yüksek olarak Sakıt 2 (8.688 lb) belirlenmiş, bu çeşidi 7.657 lb ile Bebeco izlemiş, Precoce de Tyrinthe çeşidi 5.705 lb ile en az sertliğe sahip çeşit olarak saptanmıştır.

Tablo 1'den izlenebileceği gibi üç çeşit tatlı, bir çeşit mayhoş olarak belirlenmiştir. Yapılan bir çalışmada da Sakıt 2 çeşidi meyve tadı yönüyle en üstün çeşit olarak belirlenmiş, Precoce de Tyrinthe ve Precoce de Colomer çeşitleri orta tatlılıkta değerlendirilmişlerdir (Ayanoğlu ve ark., 1995). Duyusal analizlerde Precoce de Tyrinthe, Precoce de Colomer ve Bebeco çeşitlerinin çekirdek tatları acı, Sakıt 2 çekirdeği ise tatlı bulunmuştur. Yapılan analizler sonucu sofralık kayısı çeşitleri için önemli bir kriter olan suda çözünebilir kuru madde oranları Precoce de Tyrinthe çeşidinde %10.15, Precoce de Colomer'de %12.56, Bebeco'da %12.77 ve Sakıt 2 çeşidinde %17.86 olarak belirlenmiştir. Sofralık çeşitler için önemli olan bir başka özellik titre edilebilir asit miktarıdır. Analizler Van ekolojisinde yetişen bu çeşitlerin TEA değerlerinin de normal olduğunu göstermiştir. Tablo 1'de gözlemlenebileceği gibi TEA değerleri %1.26 (Precoce de Tyrinthe) ile %2.15 (Precoce de Colomer) arasında belirlenmiştir. Bebeco çeşidinde %1.56, Sakıt 2 çeşidinde ise %1.67 titre edilebilir asit oranı bulunmuştur. pH yönünden çeşitler incelendiğinde en yüksek pH'ya sahip olan çeşit Sakıt 2 (4.35) olmuş, bu çeşidi sırayla Bebeco ve Precoce de Tyrinthe (3.98) izlemiş en düşük pH değerine ise 3.83 ile Precoce de Colomer'de rastlanmıştır.

Tablo 2. Kayısı çeşitlerinin bazı morfolojik özellikleri (1998-2000)

Morfolojik Özellikler	Preco. de Tyrinthe	Precoce de Colomer	Bebeco	Sakıt 2
Taç Yüksekliği (cm)				
1998	175.12a*	155.00bc	145.70c	159.25b
1999	207.42a	185.67b	176.00b	181.16b
2000	243.65a	221.75b	209.10c	205.10c
Taç Genişliği (cm)				
1998	91.59a	96.15a	92.11a	100.14a
1999	134.15a	137.00a	134.68a	141.96a
2000	178.20a	172.85a	185.80a	175.00a
Gövde çapı (cm)				
1998	5.43a	4.91a	5.35a	5.80a
1999	5.96a	5.09a	5.82a	6.05a
2000	6.40a	5.25a	6.23a	6.34a

*Aynı satırda aynı harfle gösterilen ortalamalar arasındaki fark 0,05 seviyesinde önemli değildir

Tablo 2’de görüldüğü gibi, 1998, 1999 ve 2000 yıllarında çeşitler arasında taç genişliği ve gövde çap gelişimi bakımından istatistiki olarak fark belirlenmezken, aynı yıllarda taç yüksekliği bakımından çeşitler arasında istatistiki olarak önemli farklar bulunmuştur. Yapılan ölçümler sonucunda 1998 yılında ortalama gövde çapı Sakıt 2 çeşidinde 5.80 cm, P.de Tyrinthe’de 5.43 cm, Bebeco’da 5.35 cm, Precoce de Colomer’de 4.91 cm; ağaçların taç yükseklikleri ve taç genişlikleri sırasıyla, 159.25 cm/60.14 cm, 175.12 cm/51.59 cm, 145.70 cm/42.11 cm, 155.00 cm/46.15 cm olarak belirlenmiştir (Tablo 2). 2000 yılı gelişme dönemi sonunda yapılan ölçümler sonucunda ise Precoce de Tyrinthe en büyük taç yüksekliğine erişmiştir. Sakıt 2 çeşidi en küçük taç yüksekliği (205.10cm) gösteren çeşit olmuştur. Sakıt 2 ve Bebeco öteki çeşitlere göre daha yayvan büyüyen çeşitler olarak gözlemlenmiştir. Genelde büyüme hızları aynı paralelde olan çeşitlerin üç yıllık gövde çap gelişimleri de aynı hızda devam etmiştir.

Adana koşullarında yapılan bir çalışmada kayısıların gençlik dönemlerinde elde edilen verilere göre meyve ağırlıkları ortalama olarak, Bebeco çeşidinde 48.44 g, Precoce de Colomer çeşidinde 36.78 g ve Precoce de Tyrinthe çeşidinde 38.13 g; SÇKM oranları sırasıyla %11.59, %12.20 ve %10.40 şeklinde belirlenmiştir. İki yıllık sonuçların verildiği çalışmada meyvelerin 23 Mayıs ile 18 Haziran arasında olgunlaştıkları bildirilmiştir (Paydaş ve ark., 1992). Adana ekolojik koşullarında verim, erkencilik ve kalite bakımından uyum sağlayabilecek çeşitler arasında Bebeco gençlik kısırlığı dönemini çabuk atlatan çeşitlerden olmuş ve her iki yılda da meyve vermiştir. Bu çeşidin Adana koşullarındaki deriminin 10-24 Haziran arasında olduğu ifade edilmiş; bunun yanında 1986 yılında yetiştirilmeye başlanan 8 kayısı çeşidinden de verim ve meyve özellikleri yönünden Precoce de Colomer, Precoce de Tyrinthe çeşitlerinin Adana ve çevresi için önerilebileceği bildirilmiştir (Durgaç ve Kaşka 1995; Paydaş ve Kaşka 1995). Antalya ekolojisinde Precoce de Colomer çeşidinin haziranın ilk haftasında derime geldiği, meyve ağırlığının 42.41 g, SÇKM oranının %13.88, çekirdek ağırlığının ise 3.14 g olduğu belirlenmiştir (Baktır ve ark., 1992). İzmir’de erkenci ve umutlu sofralık çeşitlerin belirlenmesi amacıyla yapılan bir başka çalışmada meyve ağırlığı (g) ve SÇKM (%) sırasıyla, Precoce de Tyrinthe’de 55.71 g, %12.07; Sakıt 2’de 30.77 g, %20.70; Precoce de Colomer’de 35.68 g, %14.93 olarak belirlenmiş; Precoce de Tyrinthe çeşidinin 3-10 Haziran, Sakıt 2 çeşidinin 29-30 Haziran; Precoce de Colomer çeşidinin ise 13-27 Haziran tarihleri arasında derilebileceği bildirilmiştir (Önal ve ark., 1995).

Yayla iklimine sahip olan Pozantı’da yerli ve yabancı sofralık kayısı çeşitlerinin performansları üzerine yapılan bir çalışmada ilk yıl Precoce de Colomer, Sakıt 2 çeşitlerinin meyve ağırlıkları 19.97 g/23.57 g; meyve boyları 33.53 mm/34.72 mm; asitlikleri %1.70/ %1.11; SÇKM oranları ise %12.87/%18.80 olarak saptanmıştır (Paydaş ve ark., 1995). Malatya bölgesinde yetişen Precoce de Colomer’in meyve ağırlığının 33.8 g, SÇKM’sinin %13.9, çekirdek tadının acı, et/çekirdek oranının 12.5 olduğu bildirilmektedir. Aynı çalışmada Sakıt 2 çeşidinin 05.7-20.7 tarihlerinde

derildiği, meyvesinin 22.7 g ağırlığında olduğu, çekirdek ağırlığının 1.8 g, SÇKM oranının %20.5, meyve et renginin sarı olduğu bildirilmiştir (Asma ve ark., 1999).

Yapılan tüm çalışmalara baktığımızda ekolojik farklılıkların bitki gelişimine, meyve verimine ve derim dönemlerine etkili olduğu görülmektedir. Öteki meyvelerde olduğu gibi don zararı çiçeklenme zamanı ile çok yakından ilişkilidir. Soğukların olduğu dönemlerde tomurcukların kapalı olması çiçek açma durumlarına göre zararı oldukça azaltmaktadır. İncelenen çeşitlerin yanında Van ekolojisinde yetişebilecek özellikle geç çiçek açan çeşitlerle çalışmalara devam edilmelidir. Sofralık çeşitler için önemli bir kriter olan meyve zemin renginin, çeşitlerin yetiştiği yöredeki ışıklenme süresi ile yakından ilişkili olduğu bilinmektedir. Ülkemizde en fazla açık gün (120.8) sayısına sahip illerden biri olan Van yöresinde (Abdulkadiroğlu ve ark., 1992) yapılacak yetiştiricilik ile kayısı meyvelerinin renklenmesi, dolayısıyla satışı daha iyi bir düzeye gelebilecektir.

Derim döneminin gecikmesi Van yöresi için bir başka avantajdır. Geç derilen sofralık kayısılar, pazarda azalmaya başlayan kayısıların daha uzun bir dönem görülmesini sağlayacaktır. İlk ve son turfanda denilen ve en yüksek fiyatların olduğu bu dönemlerde yetiştiricilerin elinde ürün olması fiyat dengesini getirecektir. Ayrıca bu olanağa sahip olmayan birçok dünya ülkesine taze kayısı dış satımını da mümkün kılacaktır. Son yıllarda erken meyve veren sofralık kayısı adaptasyon çalışmalarından alınan olumlu sonuçlar özellikle Ege ve Akdeniz bölgelerimiz için ümit vericidir.

Yukarıda belirtilmeye çalışılan nedenler doğrultusunda geç çiçek açan, geç meyve veren ve Van gibi farklı ekolojilere uyum sağlayabilen sofralık kayısı çeşitleri üzerinde araştırmalar sürdürülmelidir. Üç yıllık performansları verilen ve adaptasyon çalışmaları ileriki yıllarda da devam edecek olan bu kayısı çeşitlerinin Van ekolojisine uyum sağladıklarını söylemek mümkündür.

Kaynaklar

- Abdulkadiroğlu, A., M. Yiğit. ve B. Oğuzbaşaran, 1992. Van Kütüğü. Y.Y.Ü. Yayın No:8, Van, 952s.
- Asma, B.M., 2000. Kayısı Yetiştiriciliği. Evin ofset., Malatya, 243 s.
- Asma, B.M., K. Öztürk., Y. Zengin. ve M. Ünal. 1999. Yerli ve yabancı bazı kayısı çeşitlerinin Malatya ekolojik koşullarındaki fenolojik ve pomolojik özelliklerinin saptanması üzerine bir araştırma. Türkiye III.Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi (14-17 Eylül): 46-52, Ankara.
- Asma, B.M. ve S.M. Şen. 1999. Bazı yerli ve yabancı kayısı çeşitlerinin Van ekolojik şartlarındaki fenolojik, pomolojik ve morfolojik özellikleri. Türkiye III. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi (14-17 Eylül): 760-764, Ankara.
- Ayanoğlu, H. ve N. Kaşka., 1995. Preliminary results of local apricot adaptation studies in Mediternean region of Turkey. Acta Hort., 384: 117-123.

- Ayanoğlu, H., N. Kaşka. ve A. Yıldız. 1995. Akdeniz bölgesinde erkenci kayısı çeşitlerinin adaptasyonu üzerinde araştırmalar. Türkiye II. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi (3-6 Ekim). Cilt I: 159-164, Adana.
- Baktır, İ., S. Ülger ve Z.H. Yayıcı., 1992. Yabancı orijinli bazı kayısı çeşitlerinin Antalya koşullarına adaptasyonu ve gelişimleri üzerine bir araştırma. Türkiye I. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi.(13-16 Ekim) Cilt I: 461-465, İzmir.
- Durgaç, C. ve N. Kaşka., 1995. Verim, kalite ve erkencilik bakımından Adana ekolojik koşullarına uyabilecek kayısı çeşitleri üzerinde araştırmalar. Türkiye II. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi (3-6 Ekim). Cilt I: 154-158, Adana
- Düzgüneş, O., 1963. Bilimsel Araştırmalarda İstatistik Prensipler ve Metodları. Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir.
- Kaşka, N., A. Yıldız., H. Ayanoğlu., M. Sağlamer ve M.K Güngör., 1995. Apricot adaptation studies in the Mediterranean Coastal region in Turkey. Acta Hort., 384: 67-73.
- Mehlenbacher, S., V. Cociu ve F. Hough., 1991. Apricots (Prunus) In:J.N.Moore and J.R.Ballington Jr. Eds). Genetic Reseourches of Temperate Fruit and Nut Crops. Acta Hort., 290:65-107.
- Önal, K., S. Özakman ve İ. Özkarakaş., 1995. Ege bölgesi koşullarında ümitvar erkenci ve kaliteli kayısı (*P.armeniaca* L.) çeşitlerinin belirlenmesi. Türkiye II. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi (3-6 Ekim). Cilt I: 164-169, Adana.
- Paydaş, S. ve N. Kaşka., 1995. Investigations on the adaptations of some low-chill apricot cultivars to Adana (Turkey) ecological conditions. Acta Hort., 384: 123-128.
- Paydaş, S., N. Kaşka ve A. Küden., 1995. Yerli ve yabancı bazı kayısı çeşitlerinin Pozantı ekolojik koşullarındaki performansları. Türkiye II. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi (3-6 Ekim). Cilt I: 169-174, Adana.
- Paydaş, S., N. Kaşka., A.A. Polat ve H. Gübbük., 1992. Yeni bazı kayısı (*Prunus armeniaca* L.) çeşitlerinin Adana ekolojik koşullarına adaptasyonu üzerinde araştırmalar. Türkiye I. Ulusal Bahçe Bitkileri Kong. (13-16 Ekim) Cilt I: 465-471, İzmir.